

ARHITECTURA MODERNISTĂ INTERBELICĂ DIN BUCUREȘTI: REPERE, PRIORITĂȚI, LIMITE

Lector drd. arh. Dan DINOIU

REPERE

Industria este noua mașină teritorială a societății. Ea modelează totul printr-o nouă artă: designul. Industria trage după ea programul de locuire. Radu Patrulius (1) spunea că "bancul de probă al noilor construcții și teorii [moderniste] l-a constituit locuința individuală". Polul arhitecturii europene se mută între cele două războaie mondiale din Franța în Germania, Italia, Olanda, culturi mai degrabă marginale ale Europei, pe măsură ce Parisul se depărtează de statutul de capitală a demosului. Acum în aceste trei țări, și în România, disputa interbelică dintre densitate și intensitate este azi mai actuală ca oricând.

PRIORITĂȚI

Richard Bordenache: Imobil locuințe și birouri, Str. M. Eminescu 8 (București).

George Matei Cantacuzino: Lucrări de restaurare la Palatul de la Mogoșoia; Palatul Băncii Chrissoveloni, Str. Lipscani 8; Clădirea fostului sediu al Uniunii ziaristilor; Clădirea fostului sediu al Uniunii Arhitecților; Imobilul din Piața Universității; Blocul Krețulescu, Calea Victoriei; Bloc Str. Dionisie Lupu colț cu Piața Lahovary; Bloc Str. Piața Amzei colț cu Piața Amzei; Bloc Str. Mendeleev; Vilă în parcul Institutului de Cercetări pentru Mecanizarea Agriculturii; Blocul Carlton; Clădirea fostului Institut de studii și proiectări energetice (București); Ansamblu de vile, Hotel Belona (Eforie Nord), Fabrica I.A.R. (Brașov), Clădirea postului național radio (Bod), Biserica din Tețcani, Bisericile Flămânda (Câmpulung-Muscel), Băilești (Dolj), Seini; Hotelul Rex (Mamaia), Casa de cură (Olănești), Pavilionul României la Expoziția internațională de la New York, Palatul metropolitan (Iași).



Marcel Iancu



Horia Creangă



Duiliu Marcu



G.M. Cantacuzino



Henriette Delavrancea
-Gibory

M. Kernbach: Hotel cota 1400 (Sinaia).

Herman Clejan: Blocul Sun, Bdul Magheru (București).

Henri Marie Coandă: Proiect locuința tip, sistem construcție multicelulară, Proiect imobil cruciform în retrageri.

Marica Cotescu: Atelierele Grivița (București).

Horia Creangă: Reședința Petru Groza (Deva); Imobil de raport, Str. Schitu Măgureanu; Imobil locuințe C.F.R.; Parcul Inginerilor, Str. Petru Poni 7; Teatrul C.F.R., șoseaua Giulești; Casa Ing. Victor Popescu, Calea Plevnei; Vile, Intr. Geneva; Vila, Str. M Serghiescu; Imobilul ARO, bd. Brătianu; Casa Ing. A. Bunescu, Aleea Alexandru; Vila, Aleea Alexandru 15; Școala Comercială; Școala Floreasca; Imobil, Piața Lahovary; Stadionul ANEF; Cinematograful ARO; Blocul Burileanu-Malaxa, Bdul Magheru; Imobil ARO, Calea Victoriei 91-93; Reamenajare Teatru Național; Teatru Luxor; Ansamblu școlar, Str. Maior Coravu; Vila, Str. Paris; Vila, Str. Finlanda; Vila, Str. Andrei Mureșanu; Vila, Str. Violetelor; Imobil, Bdul Dacia; Vila, Șos. Nordului; Vila Konitz; Vila A. Thomas; Casa Prof. Al. Marcu; Hala Obor; Vila Aleea Alexandru 2; Fabrica de Locomotive N. Malaxa (actual Faur); Imobil, Str. Lt. Lemnea (Gheorghe Manu); Fabrica de țevi (actual Republica); Expoziția "Luna Bucureștilor"; Imobil, Str. Roma 63; Vila, Str. Bateriilor; Ansamblu locuințe economice Vatra Luminoasă; Restaurantul "Pescăruș", Herăstrău (București); Școala profesională cu cămin și blocuri de locuințe (Sinaia); Ansamblu ARO



Casa Ing. A. Bunescu, Aleea Alexandru.
Arhitect Horia Creangă



Halele Obor, București. Arhitect Horia Creangă



Pavilion expozițional, 1938. Arhitect Horia Creangă

Palace și ARO Sport; Primăria (Brașov); Palatul Culturii (Constanța); Primăria (Beiuș); Vila Nadia Gory (Mamaia); Casa parohială Jucica; Vila Dextexhe, Șos. Ștefănești; Vila (Costinești); Vila Nedioglu (Breaza); Vila (Otopeni); Palatul Culturii și Ansamblu ARO, (Cernăuți); Vila, Str. V. Pârvan (Mangalia); Vila Savu, Str. General Manu (Predeal); Casa Dr. Victor Groza, Str. Brațului (Tg. Mureș); Atelierele de reparații căi rulante (Ploiești-Văleni-Mâneciu); Fabrici de lapte la Alba-Iulia, Burdujeni, Simeria, Yacht-Club (Eforie Nord).

Ion Creangă, Alexandru Crivez: Bloc de apartamente, Bulevardul Lascăr Catargiu (București).

Henriette Delavrancea-Gibory: Institutul de Igienă, Vila, str. Londra (București).

Vila, str. Londra, București.
Arhitect Henriette Delavrancea-Gibory



Opera Română,
București
Arhitect Octav Doicescu



Poșta Banu Manta,
București.
Arhitect Octav Doicescu



Octav Doicescu: Fântâna Miorița; restaurantul grădinii botanice; Clubul "Metropola" Herăstrău; Reamenajare Teatru Național (împreună cu H. Creangă și Haralamb Georgescu); Blocul locuințe și birouri "Banloc", Calea Victoriei; Ministerul Informațiilor, str. Onești; Cartierul de vile din parcul Jianu, Parcul Herăstrău și Bordei; Fântâna "Zodiacului", Parcul Carol; Bloc de locuințe, Str. Știrbei Vodă; Opera Română; Cartier de locuințe la Băneasa pentru personalul Aeroportului (la origine fiecare casă avea altă culoare); cartierul de locuințe, parcul U.C.B.; Institutul Politehnic; Sediul Poștei str. Banu Manta; Restaurantul

Românesc de la Băneasa (București); Cluburile "Gaz-Electra" și "Yacht-Club", Casa Regelui Mihai, Clubul nautic și biblioteca (Snagov); Uzinele de Anvelope Banloc (Florești-Prahova), Extindere Fabrica I.A.R. (Brașov); Hangarele de aviație Siliștea (Buzău); Casa Română de la 'WORLD'S FAIR' (New-York); Primăria orașului Pitești, Monumentul "Reîntregirii Neamului" din Chișinău.

Lucia Dumbrăvescu, Rudolf Fraenkel: Gartenstadt Atlantic, Cinema Lichtburg (Berlin), Blocul Adriatica, Calea Victoriei, Blocul cu Cinema Scala, Vila cu piscină interioară, Șos. Kiseleff, Țesătorie (București).

Haralamb Georgescu: Cinematograful ARO, Imobil, Piața Lahovary, Imobil ARO, Calea Victoriei 91-93, Fabrica de țevi (actual Republica), Hala Obor, Restaurantul „Pescăruș”, Herăstrău, Reamenajare Teatru Național, Vila Aleea Alexandru 2 (București); Ansamblu ARO Palace și ARO Sport (Brașov); Ansamblu ARO (Cernăuți), „Sky lots” (proiect teoretic), Casa Pasinetti, Beverly Hills (Los Angeles, California).

Marcel Iancu: Ansamblu rezidențial Herman Iancu, Str. Trinității (Maximilian Popper) 25-29 și 33; Interiorul redacției „Contemporanul”, Str. Imprimeriei 53; Pavilionul Suchard (temporar); Vila M. Sorbul; Casa Henri Daniel (pictor), Str. Ceres 9; Vila Fuchs, strada Negustori 33; Casa Sidonie Grun, Aleea Cornelia 30-32; Casa Maria Lambriu, Str. Popa Savu 5; Casa Poldi Chapier, Intr. Gen Ipătescu 4; Ștrandul FSSR, Șos. Kiseleff; Vila Bordeianu, Str. Labirint 118; Casa Florica Chihăescu, Șos. Kiseleff 49; Casa Paul Iluță, Str. Olari 23; Imobilul Clara Iancu, Str. Caimatei 20; Vila Paul Wexler, Str. Grigore Mora 36; Vila Florica Reich, Str. Grigore Mora 39; Vila Jean Juster, Str. Silvestru 51; Imobilul Jacques Costin, Str. Paleologu 5; Imobilul Solly Gold, Bdul Domniței 38; Imobilul Frida Cohen, Str. Stelea Spătaru 17; Imobilul Alexandrescu, Str. Traian 179; Imobilul Poldi Chapier, Str. Dimitrie Onciu 16A; Imobilul Bazaltin; Imobil Eugen Carniol, Str. Dăniceni (Av. St. Protopopescu); Imobilul Str. Pictor Luchian 3; Vila Hermina Hassner, Str. Pictor Iacovescu 32; Vila Rose Marinescu, Str. Mahatma Gandhi (Serg. Militaru Gheorghe); Imobilul David Haimovici, Str. Olteni 12; Imobilul Vasile Moga, Str. Armenească 16; Casa Milița Pătrașcu, Str. Pictor Ion Negulici 19; Vila Husler; Imobilul Naum Ghica, Str. Nicolae Golescu 5 (București); Sanatoriul Bucegi (Popper) (Predeal).

Grigore Ionescu: Sanatoriul TBC Bărnova, Iași; Sanatoriul Toria, Covasna; Spitalul Emilia Irza, București; Facultatea de drumuri și poduri a Institutului de Construcții, București.

Marcel Locar: Blocul Palladio, Bdul Magheru, București.

Duiliu Marcu: Planurile Catedralei Madona-Dudu (Craiova); Casa Dr. Dobrovici; Casa Bdul Ana Ipătescu 54; Cripta Baronului Georges Kapri, Cimitirul Bellu; Hotelul Athenée Palace (fațada), Calea Victoriei; Palatul Academiei Române (proiect), Calea Victoriei; Palatul Monopolurilor de Stat, Calea Victoriei; Biblioteca Academiei Române, Calea Victoriei; Imobil, Str. Știrbei Vodă 92; Complex blocuri A,B,C, Str. Știrbei Vodă 17-20; Imobilul N.T. Str. Dionisie 2; Imobilul Societății "Mica"; Casa de credit și asigurări a magistraților, Bdul Magheru; Școala Superioară de Război (actual Academia Militară); Arc de Triumf (proiect); Palatul Ministerului de Externe (actual Sediul Guvernului); Institute de cercetare științifică la București, Cluj, Palatul C.F.R. (București); Teatrul orașului (fațada), Școala Politehnică și căminele, Casa studenților Școlii Politehnice (Timișoara); Grup edilitar (piață și hale) (Buzău); Pavilionul României și Restaurantul românesc la Expoziția Internațională de la Paris, Pavilionul României la Expoziția Internațională de la Barcelona.

Paul Emil Miclescu: Uzinele Ford (actual Automatica), Teatrul de vară "23 August" (București).

Paul Miracovici, E. Nădejde: Gara de Nord (corpul nou), Judecătoria, Str. Știrbei Vodă; Blocul Scala (demolat); Bdul Magheru (București).

Nae Nedelescu: Vile, amenajări expoziționale, Cinematograful ARO, Fabrica de Locomotive N. Malaxa, Fabrica de țevi, Casa Goga, Intr. Armașului; Blocul Burileanu-Malaxa, Bdul Magheru; Expoziția "Luna Bucureștilor" (București); Laboratorul și dispensarul Uzinei Concordia (distrusă) (Ploiești); Vila Gheorghiu (Mamaia); Cartierul Steagul Roșu (Brașov).

Nicolae Nedelciu: Bloc, Calea Victoriei 100 (București).

Gheorghe Negoescu, Nicolae Nenculescu: Abatorul de Export (Constanța).

Ion Niga, Tiberiu Niga: Imobile plurifamiliale, Șos. Kiseleff (București).

Leonida Plămădeală: Vila Severa (proiect), Vila Mar Kisa, Casă pentru o familie, Institutul Agronomic (București).

Nicolae Popescu, Emil Prager, Mihai Ricci, Tiberiu Ricci: Palatul Radiodifuziunii, Sala Palatului (București).

Dumitru Săvulescu, Nicu Săvulescu, Florea Stănculescu: , Institutul Agronomic (București); Palatul Agriculturii (Brăila); Cartierul Grigorescu-vechi (Cluj); Ansambluri de locuințe ieftine, proiecte tip de locuințe rurale, școli rurale, vămi.

Horia Teodoru, I. Teodorescu: Hotel cota 1400 (Sinaia).

Jean Văleanu, Blocul Casata, Bdul Magheru, Bloc Zilberman, Str. Mircea Vodă (București).

LIMITE

Pentru a înțelege în ce măsură arhitectura modernistă a avut succes și pentru a-i înțelege, eventual, limitele, ne propunem să aplicăm o analiză comparată, bazată pe cel mai bun și cel mai rău scenariu și, într-o oarecare măsură, pe comparația interbelic - contemporan.

O analiză mai degrabă deconstructivistă ce face ca verdictul să fie „amânat” către sfârșitul textului sau amânat sine die, niciodată relevat, dar are avantajul re-scrierii textului [critic] clasic. Pentru început trebuie spus că între cele două culturi, cea a României de atunci și cea a României de azi, există serioase diferențe, dar și multe asemănări. România de atunci era o entitate politică și socială cu oarecare tradiții, ceea ce România de azi nu este. Pe de altă parte, România de atunci era, ca și cea de azi, o cultură mică, excentrică, iar în punctul istoric al arhitecturii moderniste România s-a aflat într-o poziție similară celei de azi, amândouă culturi căutând, disperate, o ieșire din proiectul anterior. Numai că cel al României interbelice fusese unul victorios, pe când cel al României de azi a fost un eșec. Nu în ultimul rând, se încearcă astăzi (și) în România o reluare a arhitecturii moderniste, sub forma „celui de-al doilea modernism”.

Parafrazând textul lui Hans Ibelings intitulat *Arhitectura olandeză la începutul secolului (2)*, *Cinci ingrediente ale scenariului celui mai prost caz (Duch Tuch, On the second modernism in the Netherlands, pag. 12-25)* succesul arhitecturii moderniste dintre cele două războaie se datorează unei combinații de cinci factori:

1. prosperitate economică,
 2. un număr consistent de mare de comenzi,
 3. un enorm efort pentru încurajarea arhitecturii de calitate,
 4. existența unui grup mare de arhitecți talentați și, nu în ultimul rând,
 5. atenția acordată de media locală și internațională contemporană modernismului românesc și Bucureștilui.
- Acești cinci factori pot fi detaliați astfel:

1. Statul a lansat imediat după război comenzi serioase arhitecturii naționale (primării, palate de cultura, gări) profitând de conjunctura favorabilă generată de unire și de avântul economic general, direct sau prin intermediul instituțiilor sale (a băncilor de stat în special); în acest fel orașele țării au făcut cunoștință cu arhitectura oficială. Către sfârșitul anilor '20 și începutul deceniului următor, însă, investitorii privați și-au impus supremația în special în zona arhitecturii „industriale”, basculând în numai câțiva ani situația către arhitectura modernistă de factură internațională. Au apărut în câțiva ani cele mai importante obiective industriale și cele mai reprezentative clădiri de birouri din toată perioada interbelică. Aceste proiecte au fost comisionate unor arhitecți tineri, bine antrenați în străinătate (aproape toți la Paris!?) aflați pe un trend profesional ascendent. Exemplul cel mai bun poate, pe care îl oferă Bucureștiul, este Imobilul ARO comisionat de Horia Creangă, Ionel Creangă și Lucia Dumbrăvescu, arhitecți sub 40 de ani și care erau la prima lucrare majoră la momentul concursului. Faptul că o companie așa de mare ca ARO a încredințat o asemenea construcție unor arhitecți tineri și radicali vorbește suficient de bine despre seriozitatea proiectului. În timp ce Horia Creangă își dezvoltă propriile proiecte apar Uzinele de Anvelope Banloc, Uzinele I.A.R., Uzinele Ford, Atelierele Grivița. O industrie în expansiune, în ciuda sau tocmai din cauza crizei economice, trebuia să atragă imense forțe de muncă, direct sau pe orizontală, și în final, o industrie a construcțiilor de locuințe (parcurile).

2. Nici nu terminase complet construcția Blocului ARO, când echipa lui Horia Creanga începea o serie de lucrări impresionante în București sau în țară: imobilul din Piața Lahovary, Stadionul ANEF (programat în etape pentru 60000 de oameni), Blocul Burileanu-Malaxa (1935-1937), Palatul Culturii, Cernăuți (1935-1937), Imobil ARO, Calea Victoriei, 91-93, București (1938), Ansamblul ARO Palace și ARO Sport, Brașov (1938), Ansamblu ARO, Cernăuți, clădiri ce totalizau zeci de mii de metri pătrați, la care se adaugă Fabrica de Locomotive N. Malaxa, cu un front de 600 m și Fabrica de țevi, o construcție cu un volum cu 1.000.000 metri cubi.

Orașul București a devenit placa turnantă a arhitecturii moderniste românești interbelice, pe fondul prosperității unice și a 10 de ani de intervenție susținută a investitorilor privați, care au finanțat scena arhitecturii de calitate. Pană în anul 1936 aproape toți arhitecții moderniști buni, cei mai mulți cu studii la Paris, construiseră clădiri reprezentative în București:

Duiliu Marcu, Palatul Monopolurilor de Stat (1934-1941), Casa de credit și asigurări a magistraților, (1935-1937); Școala de Război (Academia Militară) (București).

G.M. Cantacuzino, Imobilul din Piața Universității, București (1934-1939);

Horia Creangă, Imobilul ARO, (1933), Blocul Burileanu-Malaxa (1935-1937);

Marcel Iancu, Vila Fuchs, (1927-1929?), Vila Gold (1934), Imobilul Bazaltin, (1935)

Henriette Delavrancea-Gibory, Institutul de Igienă, (1934-1942)

Paul Emil Miculescu, Uzinele Ford (1930-1932)

Octav Doicescu, Clubul "Gaz-Electra" , Snagov (1932), Clubul "Yacht-Club", Snagov (1933),

Rudolf Fraenkel, Blocul Adriatică, (1933), Blocul cu Cinema Scala, București (1935),

Horia Teodoru, **Ion Davidescu**, **Dumitru Săvulescu**, **Nicu Săvulescu**, etc.

Comparând, România a organizat, în 1996, concursul București 2000, "concursul de urbanism al anilor '90", după cum îl prezenta revista Bauwelt, concurs la care au fost invitați să participe în faza finală Meinhard von Gerkan și Richard Rogers și în juriul căruia s-au aflat Kenneth Frampton, Vittorio Gregotti și Fumihiko Maki. Proiectul câștigător nu a fost pus în practică din cauza disputelor politice și legislative legate de statutul



Academia Militară (fosta Școală de Război), București.
Arhitect Duiliu Marcu



Casa de Monopoluri a Regatului României (apoi sediul
Comitetului de Stat al Planificării), București.
Arhitect Duiliu Marcu

terenului și nerealismului economic al propunerii (18 miliarde de dolari!!?).

Totuși, în anul 2004, Ministerul Transporturilor a inițiat un parteneriat public-privat pentru construirea unui ansamblu multifuncțional pe un teren situat pe bulevardul Unirii, teren ce a făcut parte din concursul București 2000. Proiectul, ce presupunea investiții de aproape un miliard de euro, foarte complex, și care se referea la o scară foarte mare a orașului, trebuia să cuprindă, la o suprafață totală de peste 100.000 metri pătrați, locuințe de lux, centre comerciale și de recreere, clădiri de birouri, spații hoteliere, străzi, piațete și grădini: „Nu cred că emblema Bucureștiului trebuie să fie neapărat Casa Poporului, ci și un centru comercial, cum este acest proiect conceput ca un centru civic”, spunea atunci ministrul Borbely. Firma investitoare, TriGranit, l-a invitat pe Helmut Jahn (Sony Center, Berlin) să dezvolte proiectul, în ciuda opoziției fățișe a breslei arhitecților români. În 2008, noua administrație a orașului și-a anunțat opoziția față de proiect, și direcționarea terenului către altă destinație. Între timp însă, TriGranit a dezvoltat un alt ansamblu de locuințe în zona de nord a Bucureștiului, unul dintre cele mai mari dezvoltări imobiliare mixte din sud-estul Europei, cu peste un milion de metri pătrați de spații construite, desfășurat pe o suprafață de 221 hectare și a cărei realizare a costat peste un miliard de euro.

Se poate spune însă că este un pic prea târziu, piața imobiliară se străduiește din 2008 încoace să scadă prețul de vânzare în jurul sumei de 800 euro/mp, dar fără folos încă. Toate proiectele de anvergură, în special cele de locuințe sunt astăzi suspendate.

În ceea ce privește construcția de locuințe economice interbelice, ele au ajuns să coste între 400.000 și 1.500.000 lei!!?, ceea ce a pus în discuție economi-citatea lor.

În sfârșit, într-un final, chiar și Horia Creangă are probleme serioase cu finanțarea proiectelor lui, vezi



Imobilul Solly Gold, 1934, București.
Arhitect Marcel Iancu



Vila Florica Reich, București.
Arhitect Marcel Iancu



Vila Fuchs, București.
Arhitect Marcel Iancu

cazul Halei Obor. Războiul și complicațiile politice și economice au pus capăt, în cele din urmă trendului arhitectural.

3. Statul a susținut scena arhitecturală într-un singur fel, angajând în posturi administrative o mare parte din elita arhitecturii bucureștene, în ciuda faptului că nu a reușit să promoveze decât rareori proiecte moderniste, înainte de anul 1937. Inițiativa în ceea ce privește promovarea teoriei moderniste și, în subsidiar, a arhitecturii de înaltă calitate a aparținut numai actorilor privați:

-Marcel Iancu, prin revista „Contemporanul” și G.M. Cantacuzino, el însuși un om-fundație, funcționează pe poziții de instituții culturale în slujba scenei de arhitectură. Marcel Iancu înființează revista „Simbol” (1912) (împreună cu Tristan Tzara și Ion Vinea), grupul „Artiștii radicali”, la Basel, (1919) (împreună cu Hans Arp și Alberto Giacometti) și revista „Contimporanul” împreună cu Ion Vinea (1922-1932?). Înlesnește apariția revistelor de avangardă europene în România și îl promovează pe Le Corbusier în România.

-Marica Cotescu, G.M. Cantacuzino, O. Doicescu, Haralamb H. (Bubi) Georgescu susțin revista „Simetria”.

-Florea Stănculescu înființează revista „Căminul” și promovează pentru o scurtă perioadă, cât este redactor-șef, arhitectura modernistă în revista „Arhitectura”, o revistă permanent ostilă arhitecturii moderniste.

Scena arhitecturii locale este una foarte deschisă însă, cel puțin până în 1936-1937 și, cu puține excepții, contactele dintre arhitecți sunt foarte active. Multe dintre birourile de arhitectură lucrau în colaborare cu birouri mai mici, susținându-le financiar, cazul lui Haralamb Georgescu este cel mai cunoscut. În sfârșit, Haralamb H. (Bubi) Georgescu este promotorul cheie al arhitecturii moderniste în școală (1941). În jurul anului 1936 însă lucrurile nu mai stau așa de bine; o mulțime de arhitecți mai tineri, cei mai mulți cu studii în țară, încearcă acum să găsească lucrări mai mici, laterale mainstream-ului (Haralambie Georgescu, Florea Stănculescu, Nicolae Nenciulescu, frații Ricci).

Arhitectura modernistă nu a fost niciodată cu adevărat interesantă pentru stat sau pentru partidele politice și acest lucru nu a avut consecințe pozitive. În Bucureștiul ultimilor ani de dinainte de război, situația a evoluat de la prosperitate și creștere economică, la sfârșitul guvernării liberale, la stagnare totală, la începutul anilor '40. În tot acest timp statul nu a participat la viața arhitecturală și nu a finanțat deloc producția arhitecturală



Imobil ARO, București. Desen arhitect Horia Creangă



Blocul Malaxa-Burileanu, București. Arhitect Horia Creangă

locală. Niciunul dintre partidele ce s-au perindat la putere nu s-a arătat interesat de arhitectură sau urbanism. Mai mult, arhitectura și urbanismul nu au reprezentat niciodată teme ale niciunui partid politic sau ale niciunei campanii de presă active, temele predilecte fiind mai degrabă populiste.

4. La începutul anilor '20, România a beneficiat de un mare număr de arhitecți talentați, toți născuți în jurul anului 1900 (și bine plasați la sfârșitul primului război mondial, la Paris, unde Le Corbusier își promova ideile practic în timp-real), arhitecți capabili să se folosească de avântul economic al primului deceniu de după război pentru a realiza proiecte experimentale și inovative, singurele care atrag de fapt atenția. Rolul lor nu s-a redus numai la proiecte: critica interbelică de arhitectură făcea parte din bagajul modernismului românesc și a fost parte activă a procesului de design arhitectural; critica a reușit performanța să acceseze permanent ceea ce era valabil în lume, în domeniul arhitecturii contemporane, în timp real. Mai mult, a existat un al doilea nivel al criticii: meta-critica (Marcel Iancu, G.M. Cantacuzino), o critică a criticii, după cum o definește Ton Vertegen. Dacă la începutul perioadei interbelice lucrurile stăteau atât de bine, nu același lucru se poate spune despre sfârșit: pe de o parte, Parisul, locul unde își făcuseră ei studiile, nu mai era liderul mișcării moderne în arhitectură, fapt care a condus la izolarea multora dintre arhitecții români de frunte, lipsiți de contacte; pe de altă parte, noua generație de arhitecți tineri, ce terminaseră școala de la București în jurul anului 1935 și după, nu a mai reușit să pătrundă așa de ușor în societate. Prin jocul generațiilor și fără o rea intenție, generația Creangă a ocupat toate pozițiile de forță în sistem în jurul anului 1935 și a blocat accesul noilor veniți. Această a doua generație de arhitecți, mai radicali într-un fel, constituie o parte esențială a moștenirii modernismului și merită urmăriți cu atenție; ei s-au disipat la venirea comunismului, reușind pentru o perioadă, să construiască mult mai programatic decât o făcuseră interbelicii. Capii mișcării moderniste românești însă, au părăsit brusc scena românească, în preajma, în timpul sau după cel de al doilea război mondial (Marcel Iancu, Rudolf Fraenkel, Haralambie Georgescu), sau au murit (Horia Creanga), schimbând mult peisajul intelectual al scenei.

5. Observatorii străini, străini de București sau străini de arhitectură, observau, însă, la sfârșitul perioadei interbelice, ca și acum, ceea ce Florin Tudor și Mona Vătămanu au definit ca Fenomenul „Persepolis” (3). Pentru acești doi artiști conceptuali *„Persepolis este o lectură a vieții urbane post-socialiste, în București. Conceptul este acela al Bucureștiului constituit prin suprapunerea straturilor arhitecturale, generate de diferite*

utopii politice, fără o planificare urbană serioasă; fiecare perioadă a fost cumva agresivă la adresa celei precedente". În lectura Bucureștiului ei identifică două situații vis-a-vis de cel mai agresiv dintre straturi, cel comunist: situația „traumatică” a inserțiilor de tip fațadă, ce au redefinit rapid insulele țesutului urban și strada ca atare și o situație mai degrabă „romantică”, exemplificată prin cartierul din jurul parcului I.O.R., cartier a cărui utopie socialistă pare să nu deranjeze. Contextul în care arhitecții au lucrat de exemplu, în Strada Buzești, a fost unul lipsit de experiment arhitectural propriu-zis. Deși acest nou layer al orașului a fost generat de necesități economice noi — ca și cel interbelic — și total diferit de cel precedent — comunist — tot procesul a fost o continuare a proiectului socialist de „fațadare” a insulelor/străzilor, de continuare a paradigmei, ceea ce a dus la un rezultat ne-proaspăt al soluțiilor. Apar două întrebări:

Se datorează acest lucru reticenței manifestate de investitori sau absenței utopiei din arhitectura anilor '90, a compromiterii experimentului?

Are arhitectura parcului I.O.R ceva din spiritului modernist?

Note

(1) PATRULIUS, Radu. *Horia Creangă. Omul și opera*. București: Editura Tehnică, 1980, pag. 89.

(2) "Niklas Luhmann defined second-generation cybernetics as a "theory of observation systems which observe other observation systems". The same could be said of international architectural criticism. What a foreign observer encounters is not Duch architecture in its pure state, but something that self-duplicates while observing itself", Ton verstegen, Duch Tuch on the second modernism in the Neatherland, pag. 24

(3) „I would not argue that Persepolis aims to chart this "city in progress", the Bucharest of emergency and uncertain deadlines, although an interstitial counter-geography, an emergent city mixed in and against the existing one is sometimes noticeable. Instead of cartography, the project makes reference to another visualization device: the panorama. This panorama of Bucharest is "history made visible", in tandem with the definition proposed by Roland Barthes - yet not in the sense of a linear, impersonal flow of distant history, but "in the flesh" of buildings and places, by reading architecture like a narrative fresco.", Persepolis, <http://www.monavatamanuflorintudor.ro/persepolis.htm>